

בענין פטור סומא מלאוין

הנה בב"ק (פז, א) נחלקו רבי יהודה ורבנן אם סומא חייב במצוות או לא, דלר"י פטור ולרבנן חייב (ע"ש בלימודים דכל מ"ד). והנה דנו רבותינו לר"י דסומא פטור מכל המצוות, האם פטור דוקא ממצוות עשה או דלמא דגם מלא תעשה (דחמיר טפי) פטור. דבספר המכריע (סי' עח) כתב דסומא פטור גם מלאוין [והוא תמוה דאטו יהא מותר לרצוח ולבוא על הערוה, ואכ"מ], והאריכו בזה רבותינו האחרונים, יעויין בשו"ת נודע ביהודה (מהדו"ת או"ח סי' קיב), ובשו"ת רעק"א (קמא סי' קטז) ובפרמ"ג בפתחה כוללת (ח"ג אות כט).

ויש שהוכיחו מדברי התוס' בב"ק (פז, א) שכתבו דכדי שלא יהי' כגוי לכל דבריו, ע"כ חייבוהו במצוות דרבנן, ומבואר מדבריהם דסומא פטור אף מלאוין, דאל"כ למה הוא כגוי לכל דבריו.

אך הנה מו"ז הגאון רבי רפאל איסר יהודה מלין שליט"א (רה"י כנסת יהודה-תוי"ט, ירושלים) כתב לי לדחות ראיה זו וז"ל: "והנה הראיה מתוס' בב"ק פז, א - "א"כ ה"ל כמו נכרי שאין נוהג בתורת ישראל כלל" וכו' בתוס' מגילה כד, א, הנה בפמ"ג דחה שאיב"ז הוכחה זו"ל [או"ח פתיחה כוללת ח"ג] "והנה ראיתי אף על גב לר' יהודה סומא פטור מכל המצוות היינו מעשין לעשות בקום ועשה הא לאוין מן התורה מצוה שלא לעבור, עיין מסכת מכות ט' ב' סומא אין גולה, מקרא יע"ש. ומה שכתבו התוספות במגילה [שם] דלא להו כעכו"ם י"ל היינו במצות עשה". וכוונתו פשוט דמש"כ תוס' דהוא כגוי שאין "נוהג בתורת ישראל", העיקר מתבטא בניהוג תורת ישראל של קיום כל המצוות בקום עשה", עכ"ד.

והנה שמעתי מחכ"א להביא ראיה דסומא חייב בלאוין, מהא דאמר"י בגיטין (כג, א), דהנה שם תנן דהכל כשרים להביא את הגט חוץ מחש"ו וסומא. ומקשי' בגמ' וסומא אמאי לא, ומשני דאינו יודע ממי נוטלו וממי נותנו. וע"ז אמרינן בגמ': "מתקף לה רב יוסף, היאך סומא מותר באשתו, היאך בני אדם מותרים בנשותיהם בלילה, אלא בטביעות עינא דקלא - הכ"נ בגט בטביעות עינא דקלא".

ומקושיית הגמ' דסומין היאך מותרים בנשותיהם (הרי אינם רואין אותם, ודלמא אשה אחרת היא ועובר באיסור אשת איש), מוכח דסומא מצווה בלאוין, דאי לא תימא הכי מאי קושיא, הא אינם מצווים כלל במצוות ולכן מותרין לבוא על נשותיהם וא"צ למיחש שמא אשה אחרת היא. ואין לומר דאולי הראיה תהיה רק דמדרבנן סומא חייב (וכ"מ שפטר ר' יהודה הוא מדאורייתא) - דהא רב יוסף מביא ראיה מזה לגיטין וגיטין דאורייתא ניהו (וא"כ אולי כ"מ דמהני טביעות עינא דקלא הוא לחיוב דרבנן ולא לחיוב דאורייתא), וע"כ דשוו אהדדי, ומיירי בחיובם מדאורייתא, וע"כ דסומא מצווה גם בלאוין, עכ"ד.

אך לענ"ד אין שום ראיה מסוגיא דגיטין, דיתכן דכל הקו' איך מותר באשתו היא לדעת רבנן דפליגי ארבי יהודה וס"ל דסומא חייב במצוות, וא"כ הגמ' אזלא כעיקר הלכתא - כרבנן, ואין ראיה למה שדנו רבותינו - שהם דנו רק לשיטת רבי יהודה דסומא פטור ממצוות, האם גם מלאוין פטור, אבל הגמ' שם אזלא בדעת רבנן דסומא חייב במצוות.

וזה מוכח מיניה וביה בסוגיא שם דהא כל הקו' "אלא סומא אמאי לא" (יהא כשר להביא גט) - הוא רק לרבנן דסומא חייב במצוות, וע"ז השאלה דאם הוא חייב במצוות הרי הוא בתורת גיטין וקידושין. וא"כ גם המשך הגמ' גבי איך סומא מותר באשתו - הוא אליבא דרבנן, ואין ראיה לר"י אם פטור מלאוין או לא.

אך הנה יש להביא ראיה אלימתא לכאן מהגמ' שם לנד"ד, דהנה שם בגיטין מאן דמותיב סומא איך מותר באשתו ומאן דמפרק לה דאיכא טביעות עינא דקלא - רב יוסף הוא, ורב יוסף עצמו הוא דאמר בקידושין (לא, א) דמריש הו"א מאן דיאמר לי הלכה כר"י דסומא פטור עבידנא יו"ט, השתא דשמעיתא לר"ח דגדול המצווה ועושה משאינו מצווה ועושה - אדרבה, מאן דיאמר לי דאין הלכה כר"י עבידנא יו"ט לרבנן, ע"כ [ונפלא דרב יוסף עצמו שהי' סגי נהור, הוא דאמר בגיטין וסומא איך מותר באשתו,

דשאל כן ותירץ כן הלכה למעשה עבור עצמו. רק יתכן שהי' קודם שסימא עצמו, וכדלהלן בסמוך בשם הר"ן].

א"כ עכ"פ מבואר לן דרב יוסף נסתפק אם הלכה כר' יהודה או כרבנן (דמריש אמר מי שיוכיח לי כר"י ובסוף אמר מי שיוכיח לי כרבנן). וא"כ מזה גופא יש ראי' דסומא חייב בלאוין, שכן – עד כמה דמספק"ל לרב יוסף אי כרבנן או כר"י, א"כ מה מביא ראי' דיש טביעות עינא דקלא בגיטין כמו בסומא הבא על אשתו, הא יתכן דבאמת אין טביעות עינא דקלא – ורק הטעם שמותר לו לבוא על אשתו משום דאולי הלכה כר"י דסומא פטור מהמצוות (דהרי מספק"ל איך קיי"ל), ומה ראיא מביא. וע"כ דס"ל דגם לר"י דפטור – אך מ"מ רק מעשין פטור, אבל מלאוין חייב, וכיון שפשיט"ל שבלאוין חייב – לכן מביא ראיא – דהגם שמספקא ליה אי כרבנן אי כר"י – מ"מ בלאוין כו"ע מודו דחייב, וע"ז שאל סומא איך בא על אשתו. וזו ראיא אלימתא לכאור' דס"ל לרב יוסף דסומא חייב בלאוין.

אך אם זו הראייה, אפשר לדחותה, דהן אמנם פשטות דברי הגמ' בקידושין נראין דרב יוסף נסתפק אם הלכה כרבנן או כר' יהודה, אך כבר תמהו המפרשים שם דאם היה מספקא ליה – איך נהג בברכות המצוות, דמצד אחד חייב לברך ומצד שני יתכן דפטור והו"ל ברכה לבטלה (ע"ש במקנה בארוכה). ובמאירי עמד בזה כבר, וכתב שם בתוה"ד: "ועוד שבדאי רב יוסף כחכמים היה סבור ובתורת חיוב היה עושה את המצות וכו'".

א"כ לפי"ד המאירי דרב יוסף ס"ל כחכמים, א"כ אזלא הראי' שכתבנו, דבאמת אין ראי' דר"י ס"ל דסומא חייב בלאוין, שכן רב יוסף כחכמים היה סבור – דסומא חייב במצוות, ולשיטתייהו הוא דמקשה רב יוסף בסוגיא דגיטין – דכיון שחייב במצוות א"כ סומא איך מותר באשתו. ושוב אין כאן ראיא לר' יהודה דס"ל דפטור – אם פטור גם מלאוין או לא, ונפלא.

[ולפ"ז דרב יוסף כרבנן סבר א"ש משה"ק איך סימא את עצמו כדי לא להסתכל מחוץ לד"א (כמ"ש הר"ן קידושין לג, א), דלר"י דפטור מכל המצוות איך רשאי לפטור עצמו מהמצוות, ולהנ"ל דס"ל כרבנן דחייב א"כ א"ש].

ואחר כ"ז כתב לי כעיי"ז מו"ז שליט"א בזה"ל: "הנה לענ"ד י"ל בכמה אנפי. חדא מרא דשמעתא שם רב יוסף שהיה סומא, ואיהו הלא הסתפק כל ימיו הלכה כר"י או כרבנן, ולבסוף נשאר במימריה בב"ק פ"ז א' "אמר רב יוסף...מאן דאמר לי אין הלכה כרבי יהודה, עבדינא יומא טבא לרבנן". וא"כ בודאי קא חייש עכ"פ לספק דאורייתא. ובפרט דלרוב ראשונים הכי קיי"ל דסומא חייב. ואפילו לאינך דס"ל כר' יהודה י"ל דס"ל כמשי"כ הפמ"ג כנ"ל. וכן י"ל לרבא שאמר כהך מימרא בחולין צ"ו א' משום דג"כ ס"ל כרבנן. ופשוט.

"ובר מן דין, אף אי נימא דאינו מצווה על לאוין. מ"מ ודאי דיני אשת איש יש, ואי בא על אשת חבירו אין ספק שנאסרת לבעלה ובניה ממזרים. וע"ז לחוד שייך לומר 'האיך סומא מותר באשתו', כלומר, איך מתירין לו לחיות עם אשתו, והלא יתכן וקאסר האשה על בעלה והוולדות ממזרים. ודו"ק", עכ"ד.

והנה הגאון רבי אברהם צבי הכהן שליט"א (רב דקה"ח שיכון ה', ובעמח"ס ויצב אברהם) כתב לי דאפשר לדחות הראייה (של אותו חכם דלעיל) מהגמ' בגיטין באופ"א: "מוכח רק שמצווה כבן נח – ודבק באשתו ולא באשת חברו". וכוונתו דאכתי לא מוכח שחייב בלאוין כישראל ממש באיסור תורה דאשת איש עם כל הלאוין האמורים בתורה, אלא רק כבן נח בז' מצוותיו, – ודבק באשתו וכו', וע"כ אינו ראיא משם דחייב בלאוין ככל איש ישראל [ולפ"ז גם לק"מ מה שהקשינו בתחילה דאם פטור מלאוין אטו יהא מותר לבוא על הערווה ולרצוח, די"ל דיהיה עכ"פ כמו ב"נ].

אך מו"ז שליט"א כתב לי "לענ"ד נראה דמאז שקיבלו ישראל אורייתא בהר סיני לכו"ע פקעו מהם דיני בני נח. ואינם מצווים מכח מצות בני נח כלל. אלא מכח התורה. ואם התורה פטרתו מאיסור, הריהו פטור לגמרי. כן נראה לי פשוט".

[ועוד הק' אותו חכם על עצם ד' הגמ', דאכתי בסומא חרש תיקשי היאך מותר לבוא על אשתו, הרי גם אינו רואה אותה וגם ליכא טביעות עינא דקלא.

ושוב מצאתי שכן הקשה הים של שלמה בחולין (פ"ז סי' כו), שכתב שכן הקשה לו משכיל אחד, וז"ל: "ושאלני משכיל אחד, לפי דברי הגמרא דסומא אינה מותר באשתו אלא משום קלא, א"כ סומא שהוא חרש לא ישמע אשתו כלל, ואפי' חרש הרואה אסור לשמש מטתו באישון לילה, והשבתי לו, נראה בעיני, דלא בעינן לקלא אלא היכא שמוצא אשתו במקום שאינו מיוחד לה, אבל מי שמוצא אשתו בחדר המיוחד, ובמטתה, פשיטא דמותר, דלא חיישינן לאחלופי, ואחזוקי אינשי ברשיעי לא מחזקינן. ותדע, שהרי כל האדם מותר באשתו בלילה, אפי' אינו מדבר עמה מקודם, כי לא מצינו שיהיה מחויב לדבר עמה מקודם, כדי שישמע קולה, אלא למצוה בעלמא, שיפייסנה בדברים וכו'", עיי"ש.

ובהגהות מהרי"ל דיסקין לגיטין (שם) כתב דבאמת סומא חרש אסור באשתו, רק לא שייך לאקשווי דנימא לו שאסור, כיון שהרי אותו סומא-חרש לא שומע ולא רואה, וא"א להוכיחו ולומר לו, דא"א לתקשר עמו.

אך הנה באמת כ"ז היה בזמן ובמקום מגורי מהריל"ד של"ה שייך לתקשר עם חרש וסומא, דברש"ש בגיטין (עא, א) כבר מצינו שהיה שייך ללמד חרש מלידה כתיבה, וכמ"ש שם "גמרא במד"א בחרש מעיקרא. מש"כ מהרש"ל דל"ד דא"כ לא היה בא לידי כתב, בזמנינו נמצא בוין הבירה בית תלמוד על הכתיבה לחרשים מלידה", עכ"ד.

להערות והארות

3126877@gmail.com